

Долазак председника Руске Федерације Дмитрија Медведева 20. октобра и потписивање више уговора означили су поновно успостављање блиских односа и стратешког партнерства Русије и Србије. У протекле две деценије односи између две земље су, као и много пута раније, пролазили кроз различите фазе, али је политика Русије била један од чинилаца који су пресудно утицали на судбину ових простора. Стога је садашњи положај Србије резултат не само политике САД и ЕУ, Милошевића или његових наследника, већ и слабости или снаге Русије. У деведесетим годинама Јељцинова Русија, презадужена, економски уништена и на ивици распада, није била у стању да се равноправно укључи у процесе решавања судбине бивше Југославије, што је резултирало њеним потпуним истискивањем са овог простора. Тадашња руска политика олакшала је готово потпуно елиминисање руског утицаја из Србије, које је спроведено после петооктобарских промена 2000. Поновно приближавање двеју земаља почело је након једностраног проглашења независности Косова. Готово тачно девет година након 5. октобра председник Русије са својом делегацијом свечано је дочекан у Београду. Његова посета је озваничила повратак и највероватније поновно дугорочно позиционирање Русије у Србији и на Балкану.

Енергија и политика

Руски председник дошао је као лидер земље која је током деведесетих прошла кроз сличну ситуацију као и Србија, али која се поново уздигла у ранг светске силе. Русија међутим више нема моћ бившег СССР-а, нити је у могућности да претендује на такав положај, али је сачувала статус суперсиле у енергетици. Зато се у сложеној светској геополитичкој игри моћи ослања на енергенте, које ефикасно користи као средство свог политичког утицаја. Према једној анализи Николаса Гвоздева, експерта за Русију вашингтонског Никсон центра и уредника часописа *Национални интерес*, тежња Русије је да енергетику искористи за дубоки економски и политички продор у Европу, чиме би обновила и проширила своју сферу утицаја. Према Гвоздеву, дугорочни циљ Русије је да се учврсти у европској економији, у мери у којој неће бити могуће њено истискивање, што би на крају учинило да Русија постане „почасни члан ЕУ“. Москва има за циљ економско преплитање са ЕУ, а једна од најзначајнијих компоненти тога плана је и пројекат „Јужни ток“, који је уједно и један од најзначајнијих будућих путева за снабдевање ЕУ и њену енергетску безбедност.

„Јужни ток“ је један од кључних пројеката руске стратегије, а Србија један од кључних транзитних коридора тог гасовода. Самим тим Србија постаје једна од земаља од

кључног интереса за Русију. Наиме, према Гвоздеву, део руског плана за продор у Европу је стварање упоришних тачака на територијама које су отворене за руски пословни, економски и политички утицај, што Србија свакако јесте, због вековних културних, историјских, религиозних и пословних веза.

Русија је, међутим, показала да не жели да однос са Србијом гради на основу ипак не толико поуздане блискости два народа, већ на сасвим прагматичним основама. Стога је контрола српског енергетског сектора један од битних циљева руске политике, који је остварен куповином већинског дела НИС-а и пројектом „Банатски двор“. Такође, руски „Њефтгазинкор“ је власник Нафтне индустрије Републике Српске, а у нашој јавности мало се помиње нафтна компанија „Лукоил“ која већ више година послује на овим просторима, и која има план да заузме 25 одсто српског тржишта. То додатно ојачава руску доминацију у нафтно-гасном сектору, а Русија је показала да је заинтересована и за сарадњу са ЕПС-ом, због чега је прошле године потписан протокол о сарадњи ЕПС-а и руске државне компаније „Интер Рао“, који предвиђа градњу нових производних капацитета у Србији. С обзиром на то да је енергетика једно од главних средстава руске политике, контрола српске енергетске инфраструктуре се показује као сасвим логичан корак, који треба да омогући Русији чврсто позиционирање у Србији. Уједно је један од сигурних начина да се спрече покушаји ЕУ да диверзификује снабдевање енергентима, и брана конкурентском пројекту „Набуко“ који форсирају САД.

Обострани интерес за Србију у ЕУ

Русија има свој јасан интерес за блиску сарадњу са Србијом. С друге стране, уколико се изгради „Јужни ток“, поред бројних посредних користи, Србија ће бити важна карика у транзиту нафте и природног гаса у ЕУ, чиме ће се повећати енергетска безбедност земље и обезбедити стални приход од транзитних такси. Остварење пројекта „Јужни ток“ учврстиће економску, а самим тим и политичку сарадњу између ЕУ и Русије, посебно на западном Балкану. С тим у вези ће постојати јак интерес да обе стране заједнички подстичу стабилност и сарадњу у региону. То би омогућило много већи утицај Русије на збивања на Балкану, као и на политику ЕУ према Балкану, што је свакако и у интересу Србије.

Русија због својих циљева има потребу да има стабилног и јаког партнера на Балкану, о чему говори и изјава амбасадора Русије у Београду Александра Конузина који је недавно истакао да је Русија заинтересована да Србија постане „јака, напредна и независна држава са стабилним и јаким позицијама на Балкану и у Европи у целини“. Позиционирање Србије као својеврсног „руског клијента“ не значи међутим да ће Србија

бити руско острво или руска тврђава у овом делу Европе, нити да ће се Русија преко Србије упустити у супарнички однос са ЕУ. Русија нема намеру да спречава српски пут у ЕУ, јер и сама развија одличне односе са земљама Уније, а посебно са Немачком, Француском и Италијом. Русији је важно да чланство Србије у ЕУ не представља сметњу учвршћивању односа са Србијом, јер јој је у интересу да у ЕУ буде што више земаља с којима је повезана културом, религијом и историјом, с којима може да направи равнотежу према чланицама ЕУ које су јој мање наклоњене. Стога приближавање Србије Русији не би требало да има негативни утицај на српски пут у ЕУ, док приближавање Србије Европи не би требало да штети политици Русије.

У складу са овом политиком Русија поново јача свој утицај у Србији, али га не намеће силом, већ врло спретно користи околности. Према Николасу Гвоздеву, руска стратегија је да „пусте Србију да се разочара у Запад, јер Срби ником другом осим Русији не могу да се обрате“. Текуће политичке прилике у Србији иду у прилог расту руског утицаја, јер је пријем Србије у ЕУ по свему судећи за неко време замрзнут, а подршка јавности учлањењу Србије у ЕУ постепено опада (иако је још увек висока). С обзиром на то да је прилично смањен и доток новца за Запада, сада су и прозападне политичке снаге у Србији приморане да се окрећу Русији ради финансијске подршке и инвестиција.

Русија свакако очекује да Србија у догледно време постане чланица ЕУ, али ће настали вакуум свакако искористити да се што јаче позиционира, о чему сведочи и најављено потписивање низа споразума из различитих области.

Русија или НАТО

Поред заједничких енергетских и економских интереса, Русију и Србију у овом тренутку чврсто везују и једнаки ставови по питању Косова и Републике Српске. Руска подршка око питања Косова показала се одлучујућом за политику Србије према Косову, а без руске подршке босански Срби не би могли да се надају да би РС могла да опстане, посебно након најновије иницијативе САД усмерене ка променама и централизацији БиХ. Иако је руско признање Јужне Осетије и Абхазије изазвало сумње у принципијелност руске политике према Косову, Русија ће свакако остати на линији подршке Србији ако ни због чега другог онда због сопствених интереса. И Владимир Путин и Дмитриј Медведев су раније указали на „привилеговане интересе“ своје земље у оним државама с којима је она традиционално повезана „на основу посебних пријатељских, срдачних, историјских веза“, „а које не морају обавезно да се граниче са Русијом“, што се пре свега односи на Србију и Црну Гору.

У својој недавно објављеној анализи „Русија и Западни Балкан“ Душан Рељић, виши научни истраживач Немачког института за међународне односе и безбедност у Берлину, наводи да подршком Србији око Косова Русија жели да покаже да не прихвата омаловажавање њене улоге и оповргавање признања њеног значаја за југоисточну Европу, које је по питању Косова још једанпут показано, најпре од САД. По Рељићу, руски стратеги виде учвршћење америчке моћи и ширење НАТО у југоисточној Европи као део великог плана Вашингтона да „опколи“ Русију, због чега она појачава напоре како би поново стекла утицајну позицију у међународним односима. По Рељићу, будућа политика Москве на западном Балкану ће у сваком погледу бити усмерена ка јачању утицаја и настојању да далеко од својих граница спречи даље ширење утицаја САД и „глобализова-ног НАТО“. С обзиром на то да су све остале земље у региону или ушле у НАТО или потпале под утицај САД, Русији у том циљу остаје могућност да утиче на Србију, да је држи даље од НАТО и да је тесно политички веже за себе. Тиме би Србија остала без чврсте везе са САД и НАТО, што би важило и за Србе из РС, а Русија би кроз помоћ Србији остварила битан утицај на западном Балкану.

Политику Русије у Србији и западном Балкану САД схватају као улазак у сопствено двориште, где Русији нема места. Стога питање Косова и РС може постати полигон за надметање интереса Русије и САД на овим просторима, што је мишљење и неких америчких дипломата, које у својој анализи наводи Рељић. Према томе, у САД „не искључују могућност да ће Косово у случају поновног битног погоршања у америчко-руским односима изнова у већој мери постати предмет 'непријатних' спорова са Москвом“. Овакав сценарио Србију може поново ставити у тешку ситуацију, посебно пошто Русија никако не жели да види Србију у НАТО. С друге стране, вечито вагање Срба између Истока и Запада створило је мишљење у делу руске јавности да су Срби прагматични и да ће се Србија, иако наклоњена Русији, приклонити Западу и окренути леђа Русији „још једном“, као што је, подсећају, то „урадила и после Другог светског рата“. Последица осцилирања Београда између Запада и Русије јесте да се сада обе стране труде да спрече да се Србија политички определи на једну страну.

У светлу ових односа значајно је и како ће Србија да се постави према најновијој иницијативи Русије за нови безбедносни систем у Европи, у којој она треба да има важну улогу. У својој анализи „Русија и Западни Балкан“ Душан Рељић наводи да су се после 5. октобра све владе у Београду изјасниле за евроатлантске интеграције као највиши спољнополитички циљ Србије. Србија је 14. децембра 2006. постала чланица „Парт-нерства за мир“, али је Скупштина Србије 28. октобра 2007, за време сукобљавања са Западом око статуса Косова, прихватила Декларацију о војној неутралности. Рељић наводи да је Декларација донета на притисак тадашњег премијера Војислава Коштунице, да би се направио отклон од САД и НАТО и истовремено пришло корак ближе Русији. Иако се Декларација о неутралности у касније донетој стратегији

одбране Србије више не помиње, она за владу остаје политички обавезујући документ. Истовремено се показало да велики део становништва и даље одлучно одбија приступање НАТО. Такође, знатно опада сагласност за чланство у ЕУ, уколико се оно везује са чланством у НАТО, а за приступање и ЕУ и НАТО у анкети коју наводи Рељић изјаснило се само 16 одсто испитаника.

Рељић такође наводи да са сваким конкретним напретком у процесу приближавања Србије ЕУ расте одобравање приступања Унији, док у обрнутом случају популарност ЕУ опада. Рељић стога наводи да ЕУ не сме да дозволи да се овај простор сматра америчким или руским „двориштем“, да не сме да „узме тајм-аут“ европској перспективи овог региона и да не сме другачије да га третира него као будући саставни део ЕУ. Према овој анализи, у југоисточној Европи Русија се није упустила у супарнички однос са ЕУ, што може да укључи Москву у заједничке политичке планове. Рељић на крају наводи да резултат ове сарадње зависи од три процеса: од напретка евроинтеграција земаља западног Балкана, нарочито Србије, од постизања споразума (у чему мора да учествује и САД) који би омогућили трајну стабилност на Косову и Босни и Херцеговини и од способности Русије да оствари пројекат „Јужни ток“.

Стожер заједничке политике

Посета руског председника треба да буде нови заокрет у билатералним односима Русије и Србије. Односи између две земље и поред низа помака ипак нису без отежавајућих елемената. Економска криза је робну размену преполовила у односу на исти период 2008, док је дефицит на страни Србије 946,7 милиона долара. Такође, на српској политичкој сцени, као и у садашњој влади, постоје снаге које се отворено противе блиској сарадњи са Русијом, док се расположење у српском друштву креће се од понекад бизарне русофилије до изражене русофобије. Сарадњу Русије и Србије може додатно оптеретити питање односа према Другом светском рату, које у Русији постало изузетно значајно, због све чешћих настојања у Европи да се негира и релативизује њена улога у победи над фашизмом. Доласком Медведева баш на 65-годишњицу ослобођења Београда Русија је послала јасну поруку у жељи да истакне заједничку антифашистичку борбу. Међутим, у Србији је све више оних који победу комуниста 1945. сматрају још једном окупацијом, а за садашње стање у Србији кривицу у највећој мери сваљују на Тита и комунистичку власт.

Србија је са помешаним осећањима дочекала руског председника, а време ће показати да ли је тренутно приближавање Србије Русији проузроковано само празним српским буџетом и изостанком новца са Запада, или ће то заиста бити дугорочна стратегија.

Односи Русије и Србије су често били испуњени емоцијама, док је политика Русије и СССР-а у појединим тренуцима проузроковала велике ломове у српском друштву и тешка разочарања. С друге стране, Србија је у појединим тренуцима пресудно утицала на Русију, која је због Србије ушла у Први светски рат и доживела катастрофу, док је бомбардовање Србије 1999. такође умногоме утицало на руску политику. Русија је држава која своју моћ данас заснива на другачијој политици и стратегији него раније, у којој је важно место предвиђено за Србију, која може да буде стожер заједничке балканске политике ЕУ и Русије. Србија би тако добила прилику да искористи свој регионални геополитички значај и ојача капацитет да се избори са осталим проблемима.